

כשעליונות דתית-לאומית מנצחת יוצא הצדק הארצי-אנושי מובס

נמרוד אלוני

במלחמת התרבות שמתקיימת בישראל בין "יהודית ודמוקרטית" לבין "יהודית ולא דמוקרטית", ידם של שוחרי היהדות הברדלנית והמתנשאת עליונה על זו של שוחרי הדמוקרטיה החופשית והשוויונית – וכשמגמת העליונות הדתית והלאומנית מנצחת, הצדק הארצי והאנושי יוצא מובס.

זה לא שרעיון הצדק נמחק משדות השיח הישראלי, אבל כתוכן מוסרי הוא שוכב גוסס בדקדוק הפנימי של התרבות. אומנם בממסד השלטוני מפליאים להשתמש בצדק כמכשיר תעמולתי פונקציונלי בשיח עם עמי העולם כדי להציג את העם היהודי כקורבן אולטימטיבי שמחייב הגנות ותמיכות לפנים משורת הדין. בממסד הדתי מפליאים לזהות בחזרה לארץ השלמה את ההגשמה של הצדק האלוהי, וברוח הפונדמנטליזם העכשווי מכינים את הקרקע למיסוד הצדק המושלם בדמות דין תורה ומדינת הלכה. אבל ככל שהדבר נוגע לעשיית צדק במובן הבסיסי והאוניברסלי, שחל במידה שווה על כלל בני האדם וחורג מזכויות יתר לעם היהודי, או אז המאבק על עשיית צדק מוצג על ידי מחנה העליונות היהודית כאידאולוגיה פוסט-ציונית, ונציגיה השונים – במערכת המשפט, באקדמיה, באומנות ובארגונים לזכויות אדם – מוקעים כעוכרי ישראל. צדק כצדק, כך נראה בימים אלה, הוא משהו שמידלדל ואוזל בישראל של ימינו.

את ההוכחה הראשונה לויתור הישראלי על הצדק אביא מהתחום הבין-איש, כי הוא העמוק, המהותי והשגרתי ביותר. מדובר בפרשה מיולי 2019, שבה 12 צעירים ישראלים נחשדו בביצוע אונס קבוצתי בתיירת בריטית בקפריסין. הצעירים

הישראלים התכחשו למעשה האונס אך לא לעובדת קיום מין קבוצתי עם אותה תיירת, שהייתה תחת השפעת אלכוהול, ושמעשה המין הקבוצתי נחגג בין השאר בתיעוד צילומי וידאו. כשהשתחררו מהמעצר, זוכו מאשמת אונס וחזרו לארץ, חגגו עם משפחותיהם, הודו "לקדוש ברוך הוא שעשה נס גלוי", ידעו כל הזמן ש"אלוהים ישלם לה" כגמולה, ובמעגלי ריקודים, עם כיפות לראשם, זימרו "עם ישראל חי" ויש שהפטירו ש"הבריטית זונה".

גם אם נניח שלא היה כאן מעשה אינוס (אף שבית המשפט העליון הקפריסאי קבע בפסיקה מיום 31 בינואר 2022 שהבריטית לא שיקרה), קל מאוד להנכיח לצעירים אלה ולמשפחותיהם את העוול המוסרי שחטאו בו בשאלה הפשוטה: ואם אחרים היו עושים כך לאימכם, לאחותכם או לביתכם – האם זה היה בסדר? לגיטימי? מקובל עליכם? שהרי אם יש משהו מהותי במושגי הצדק והמוסר זה העיקרון האוניברסלי שבהם – כך בתפיסה המונותאיסטית המערבית של "כל שנברא בצלם" וש"לא תעשה לזולתך את ששנא עליך", כך בתפיסה הקונפוציאנית מהמזרח הרחוק ש"נטיית הלב של חמלה היא ראשית מוסר", וכך בתפיסה החילונית-הומניסטית של כבוד האדם, שוויון ערך האדם וההעדויות והסולידריות בין בני האדם. לעיוורון המוסרי ולזיחחות היהירה של צעירים אלה יכולים להיות הסברים רבים, אבל כפי שמלמדים פולחני שמחתם עם שובם לארץ – הכיפה הגדולה על הראש, השבח לאל, שירת עם ישראל חי ושאר סימני הדבקות בקדוש ברוך הוא – כל אלה מכוננים עבורם מעין ערכאת עליונות יהודית שממנה ניצול מיני מחפיר של גויה בריטית נראה ככתם פעוט בגלימת קדושתם.

הדוגמה השנייה לזניחת הצדק מתגלמת ביחס השלטונות בארץ לילדיהם של מבקשי המקלט ושל מהגרי העבודה. הכול יודעים שבהיסטוריה הרחוקה והקרובה של העם היהודי היו רבים מבניו ובנותיו פליטים שנזקקו לחסדי המקומיים כי להינצל ולקיים עצמם בכבוד. על רקע ההיסטוריה הזו, על יסוד "זכרת כי גר היית בארץ מצרים" ועקרון "אהבת הגר", ומתוך אמפתיה הומנית כאן ועכשיו, רבים וטובים בארץ התגייסו לאפשר ל"ילדי הזרים" קיום בכבוד וחינוך איכותי. המדיניות הרשמית הייתה ועודנה הפוכה. בשונה מרופאים, מחנכים, משפטנים, עובדים סוציאליים, מספר נבחרי ציבור וקהל אזרחים לא גדול שהתגייסו למנוע דה-הומניזציה לאוכלוסייה המוחלשת הזו, העמדה הממשלתית הממוסדת סימנה את הזרים כאויבים ומסתננים ללא שום הליך מכובד והוגן של הבחנה בין מבקשי

מקלט לעובדים זרים. היו גם שרים ושרות שהקצינו את עיונותם עד כדי תיוגם כ"אסון תברואתי", "מפיצי מחלות" ו"סרטן בלב החברה".

לצד מקרים של גירוש בהליכים סדורים ותקינים, העיונות הממוסדת כלפי ציבור זה הביאה לגירושם של רבים למדינות אפריקאיות שלא היו מדינות מוצאם וגורלם הורע; וכלפי אלה שנשארו בארץ מופעלת מדיניות של התעמרות כלכלית ומשטרתית שממרת את חייהם מתוך כוונה לדחוק אותם אל מחוץ לגבולות המדינה. צדקה ומשפט, המסר הנעלה הזה שייעד אברהם אבינו לעם היהודי, אומנם נותר לוהט בתודעה הקולקטיבית הישראלית, אך ככל הנראה הוא שמור אצל הרוב להגנה רק על יהודים כפליטים ומיעוטים אך לא לגויים כמסתננים ואויבים.

העדות השלישית היא מהתחום הבולט והציבורי מכולם: התחום הפוליטי ככל שהוא נוגע ליחסי יהודים-פלסטינים במרחב שבין הירדן לים התיכון. כפי שכתב בבירות פרופ' יובל נח-הררי (2021) ביום כיפור האחרון, המציאות הישראלית המתקבעת בימים אלה היא של מדינת שלושת המעמדות: אזרחים סוג א' – שישאל מולדתם והמדינה רוצה ביקרם; אזרחים סוג ב' – הערבים הפלסטינים אזרחי ישראל שישאל מקום משכנם ושהמדינה רוצה לקבע את שפל מעמדם; וסוג ג' – פלסטינים תושבי הגדה המערבית – שמעמדם כנתינים חסרי זכויות תחת משטר צבאי שבכוח הנשק מבטיח הפרדה מעמדית ממוסדת, המכונה בלעז אפרטהייד, בינם, הנתינים נטולי הזכויות, לבין מתנחלים היהודים שנהנים ממלוא הזכויות והתמיכות כאזרחים מועדפים של מדינת ישראל.

דבריו המאתגרים של נח-הררי, וכן התיעוד מנכיח הכיבוש של הצלם מיקי קרצ'מן, מעידים שקשה להילחם בעיוורון מרצון ולעורר באנשים את תעצומות הנפש הדרושות להתבוננות נכוחה בעוול המוסרי שנעשה למהותי ושגרתית במדינתנו. ובכל זאת: ככל שמדובר בערביי ישראל אזי חוק הלאום בכלל והסירוב לשלב בו את עקרון השוויון האזרחי בפרט הם עדות ללאומיות שבזה לצדק ונעשתה ללאומנות. ואשר לאוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית, זה למעלה מחמישים שנה שהם חיים בכלא ענקי שבו אפשרויות התנועה, הפרנסה והביטוי, וכן תשתיות הכלכלה, התרבות והטכנולוגיה, ממושטרות ומפוקחות תמידית על ידי מערך של מחוקקים, שופטים, מושלים וחיילים שכולם בנים ובנות לעם אחר שההיגיון העליון המנחה את כל פועלם הוא שלומו ושגשוגו של עמם שלהם. האם יש אדם שפוי וכן בעולם שיזהה כצדק את ההפרדה הזו שבה כלל בעלי הסמכות הקובעת הם רק בני קבוצה אתנית או לאומית אחת? אפילו מראית עין של צדק לא יכולה להתקיים

במצב שבו המחוקק, השופט, החייל והפקיד הם לעולם רק יהודים והם נדרשים חרשים לבקרים לפתור מחלוקות בין יהודים לפלסטינים – בין אזרחי עם הבחירה שאותו הם משרתים לבין התושבים הנתינים בני העם האחר. לנוכח מציאות זו, בפרספקטיבה היסטורית, מפציעה תובנת צדק חשובה מאוד של מיכה גודמן: יהודי בישראל צריך לחגוג את הצדק שביציאת עמו ישראל ממצרים מעבדות לחירות, ובה בעת ובה במידה לדרוש מעצמו שלא להיות מצרים לאחרים (גודמן, 2014, עמ' 104).

עמודי התווך של הצדק הם שוויון, הומניות והגינות, והתגלמותיות של הצדק הו בהקפדה על זכויות יסוד אנושיות ואזרחיות, בחלוקה נאותה של המשאבים הכלכליים והמעמדיים, ובגמולים הולמים על יכולות, צרכים ומעשים – הכול על פי מתכונת קבועה וחסרת פניות. האמת צריכה להיאמר שלא לכולם חשוב הצדק ומי שמראש אדיש לערכים מוסריים ואידיאלים תרבותיים, אין דרך לבוא איתו חשבון על כישלונותיו ובגידותיו. לעומת זאת, במקרה של רבים מאיתנו, יהודים ואזרחי ישראל, לוותר על צדק משמעו לוותר על המהות: יסודות החירות, הצדק והשלום הם הדנ"א של המוסר המקראי כפי שגדלנו עליו במערכת החינוך הישראלית והם ליבת ההבטחה למדינת מופת כפי שהדברים נקבעו במגילת העצמאות. לנוכח הדוגמאות שהבאתי כאן, שהן המעט המעיד על המרובה, כואב ודחוף להתריס שבישראל של ימינו: כשמגמת העליונות היהודית פורחת ומנצחת יוצא הצדק האנושי מוצמת ומובס.

רשימת מקורות

- גודמן, מ' (2014). הנאום האחרון של משה. זמורה ביתן.
נח-הררי, י' (2021, 10 בספטמבר). פתרון שלושת המעמדות. ויינט www.ynet.co.il/news/article/r1eufsdmf
קרצמן, מ' (2020). עובד ארכיון. הקיבוץ המאוחד.